

ÇUKUROVA ARAŞTIRMALARI

E-ISSN: 2458-7559

Araştırma Makalesi/Research Article

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.18560/cukurova.1147>

Gökşen, C. (2019). Tarsus'un dağ köyleri halk kültüründe çam ağacı.
Çukurova Araştırmaları, 5 (2), 303-314.

CİLT 5, SAYI 2, KIŞ 2019, s. 303-314.

TARSUS'UN DAĞ KÖYLERİ HALK KÜLTÜRÜNDE ÇAM AĞACI

Cengiz GÖKŞEN¹

Öz

Bu makalede çam ağacının Tarsus'un dağ köylerindeki Yörüklerin günlük hayatındaki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ancak çam ağacının yakacak olarak kullanımı ve endüstrideki yeri çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Çam ağacı Türk mitolojisinde de ayrı bir yere sahiptir. Bu ağaca ait veya bu ağaçtan elde edilen çeşitli ürünleri, Yörükler günlük hayatlarında mimariden hayvancılığa, halk hekimliğinden çocuk oyunlarına kadar birçok yerde kullanmaktadır.

Halk hekimliğinde çam sakızı, yalamak, çam kabuğu, çıra, çam kozalağı, çam dalı/pürü, çam çürüğü tozu, püse, çoban kavurgası sağaltım amaçlı kullanılan ürünlerdir. Halk mimarisinde özellikle kagir ve toprak harçla yapılan taş duvarlı evlerde çamdan elde edilen çam kerestesi, çam pürü, çam merteği kullanılmaktadır. Aynı durum buzağuların yattıkları yer için de geçerlidir. Günlük hayatta kullanılan çamdan eşyalar ise çam bardak, çatma, yoğurt çırpacağı, sapan çatalı, sigara ağızlığı vb.dir. Çocuk oyunlarında ise tahta araba, kabuktan araba, dilli ve dilsiz düdüğü, patlangıç ve yayık çamdan yapılan çocuk oyuncaklarıdır. Düğünlerin başlangıcının simgesi olarak dikilen bayrak direkleri de çamdandır. Bunların yanında, çiçekçilikte ve seracılıkta fidelerin çabuk gelişmesi için kullanılan toprak da çam ağaçlarının köklerinden elde edilmektedir.

Yaygınlığı ve kullanımı gittikçe azalan bu ürünlere ait bilgiler, ürünlerin yapımları, kullanımları vs., bildiklerimize ek olarak, gözlem ve görüşme yoluyla elde edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Çam ağacı, Türk kültürü, Tarsus, yörük, halk hekimliği

¹ Prof. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, cengizgoksen@osmaniye.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7838-7220>

Article Info/ Makale Bilgisi

Received/Geliş: 03.10.2019

Accepted/Kabul: 29.10.2019

IN MOUNTAIN VILLAGES OF TARSUS PINE TREE IN FOLK CULTURE

Abstract

In this study, we will try to establish the place of the pine tree in the daily life of unsettled people of mountain villages of Tarsus. However, its industrial usage and, usage as fuel will be excluded.

Pine tree has a distinct place in Turkish mythology. Unsettled people utilize products that are obtained from this tree or pertaining to it in lots of places varying from architecture to breeding, public medicine to children's plays. In public medicine, pine resin, pine bark, pine shell, kindling, pine cone, pine needle, rotten pine powder, püse, shephard's roasted beef are examples of products used for treatment. In public architecture, pine wood, pine needle and pine rafter are used especially on the stone wall houses built with masonry, and clay mortar. Same is in use for the place where calves live. Pine items used in daily life are pine mug, churn to tripod, yoghurt whisk, sling fork, cigarette holder and etc. In children's play, wooden cars, cars made from pine shell, reed whistle, whistle, popgun, churn are the children's toys made out of pine. The flag planted as the symbol of a wedding commencement is made out of pine as well. Aside from these, in floristry and greenhousing, soil used for fast flourishing of the seedling is the soil extracted from pine tree roots, as well.

In addition to what we know, information regarding to these products that are used lesser and lesser now, development and usage of the products, etc. will be acquired by observation and interviewing.

Keywords: Pine tree, Turkish culture, Tarsus, unsettled, folk medicine

GİRİŞ

Her yaşam biçimi kendi kültürünü oluşturur. Fiziki ve sosyal çevreyle birlikte sosyoekonomik yapı sadece kişilerin değil, toplumların da şekillenmesinde etkilidir. Yakın zamanlara kadar konar-göçer olarak tabiatla iç içe yaşayan Türkler, bu vesileyle bitkileri, hayvanları ve tabii olayları yakından müşahade imkânı bulmuşlar, böylece tabiattaki varlıklar etrafında çeşitli inançlara ve zengin bir halk kültürüne sahip olmuşlardır. Bunlar içinde ateş, su, dağ, orman/ağaçlarla ilgili inançların ayrı bir yeri vardır. Bu tür inançların kaynağı şüphesiz tabiatla iç içe olan hayattır.

Her milletin şekillenmesinde, sosyo-kültürel kimliklerinin ortaya çıkmasında coğrafya ve ekonomi doğrudan etkilidir. Aynı şekilde, insanın, cemiyetin ve bunlara özgü olan millî psikolojinin belirleyici unsuru doğa ve doğaya dayalı hayat şartlarıdır. Bütün bunlar toplumun dünya görüşünün oluşmasında birinci dereceden rol oynar. Dünya görüşü toplumun eski yaşamını tanzim eden mitlerde kodlanır (Bayat, 2010: 18). Bu bağlamda birçok mit, günlük hayatımızdaki uygulamaların kaynağıdır.

Konar göçerlikte otlaklar ne kadar önemliyse ormanlar ve ağaçlar da o kadar önemlidir. Bunu Orhun Abideleri'nde "Ötüken Yış"la ilgili ifadelerde de görürüz. Kül Tigin abidesinin güney cephesinde defaatle vurgulanır: "Türk kağan Ötüken Yış olursar ilte bung yok." (Türk kağanı Ötüken ormanında otursa ilde sıkıntı yoktur.) (Ergin, 2004: 2-3). "Bunça yirke tegi yorıtdım. Ötüken yışda yig idi yok ermiş. İl tutsık yir Ötüken yış ermiş" (Bunca yere kadar yürüttüm. Ötüken ormanından daha iyisi yokmuş. İl tutacak yer Ötüken ormanı imiş) (Ergin, 2004: 4-5). "İduk Ötüken yış budun bardıg. İlgerü barıgma bardıg, kurıgarı barıgma bardıg. Barduk yirde edgüg ol erinç: Kanıng subça yügürti, süngüküng tagça yattı. Beglik urı oğlmg kul boldı, işilik kız oğlung küng boldı." (Mukaddes Ötüken ormanının millleti, gittin. Doğuya giden, gittin. Batıya giden, gittin. Gittiğin yerde hayrın şu olmalı: Kanın su gibi koştı, kemiğin dağ gibi yattı. Beylik erkek evladın kul oldu, hanımlık kız evladın cariye oldu.) (Ergin, 2004: 16-17).

Ötüken ormanındaki ağaç türünden bahsedilmese de çevremizde ve bölgemizde orman denilince akla ilk gelen çam ağacıdır. Çam ağacı Türk mitolojisinde ayrı bir yere sahiptir. Ancak bu çalışmada bu konuya değinilmeyecektir. Çam ağacının Türk mitolojisindeki yeri için Ergun'un

(2004: 207-216) Türk Kültüründe Ağaç Kültü ve Ögel'in (1995: 477) Türk Mitolojisi eserlerine bakılabilir. Çam ağacına ait veya bu ağaçtan elde edilen ürünler, bizlerin günlük hayatlarında mimariden hayvancılığa, halk tababetinden çocuk oyunlarına kadar birçok yerde kullanılmaktadır. Bu çalışma bağlamında çam ağacıyla ilgili olarak anlatacaklarım biraz da bendenizin hikâyesidir.

Anam bir yiğitle bir çam ağacının yetişmesini denk görür. “Bir çam ağacı da bir yiğitte kırk senede yetişir” der. Elbette bu cümle binlerce yıllık bir birikimin ve gözlemin ürünüdür. Toplumun varlığı için yiğit ne kadar önemli ise ormanların varlığı için de çam o denli önemlidir. Toplumun başına dıştan ve içten gelebilecek felaketleri önlemede, onları bertaraf etmede, haklının yanında haksızın karşısında durmada, muhtaçları koruma ve kollamada yiğitlerin yaptığı ne ise tabiatta çam ağaçlarının yaptığı da bir nevi öyledir. Örneğin çam varsa diğer ağaçlar yakacak ve kereste için kesilmekten kurtulur. Çam dört mevsim yeşildir, dalı pürü, rüzgârı soğuğu keser. Çam ormanı varsa tabiat hem yerden hem gökten suyu tutar...

Yalman, Aladağ çevresinde yaptığı geziler sırasında Ömer Ağa adında 85 yaşında bir ihtiyarın “Bu dağların kadısı katran, müftüsü çam”dır (Yalman, 1977: 12) dediğini belirtir. Bu cümleden katran ve çam ağacının çevre insanının hayatındaki yeri de anlaşılmaktadır.

Çam, bölgemizin doğal bitki örtülerinden biridir. Hâl böyle olunca atalarımız günlük hayatlarında ellerindeki malzemeyi kullanarak ihtiyaçlarını karşılama ve dertlerine çare arama yoluna gitmişlerdir. Bu bağlamda çamlar/orman bizim başlıca hayat kaynaklarımızdandır. O olmazsa hava olmaz, su olmaz, doğal yaşam olmaz ve doğal olarak biz yaşayamayız. Ak, kızıl, sarı gibi türleri olan çam ağacından insan hayatında binlerce farklı yerde istifade edilmektedir. Bu makalede çam ağacının Tarsus'un dağ köylerindeki Yörüklerin günlük hayatındaki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ancak yakacak ve endüstride kullanımı çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Bu çalışmanın sınırlılık alanı her ne kadar “Tarsus'un dağ köyleri” olarak belirtilmiş olsa da özelde doğup büyüdüğüm Tarsus'un Sandal köyü ve çevresidir. Ancak Sandal ve çevresindeki köylerin kültürleri birbirine çok benzerdir. Bu bağlamda Gülekboğazı çevresinde yer alan Gülek, Çamalan, Çukurbağ, Sandal, Kenzin (Ardıçlı), İnköyü, Olukkoyağı, Yeniköy gibi dağ köy-mahallelerinin halk kültüründe çam ağacının yerinin aynı olduğu söylenebilir.

İnsan hayatının en önemli dönemlerden biri evlenmedir. Bu bağlamda çam ağacının Tarsus'un dağ köy-mahallelerindeki insanların kültürel hayatındaki yerine, hepimizin dünyaya gelmesine zemin hazırlayan düğün/evlenme töreninin başladığının işareti ve ilanı olan bayrak dikme töreniyle başlamak istiyoruz.

Ülkemizin genelinde olduğu gibi, Tarsus çevresinde de düğünler genellikle hafta sonu yapılıdır. Düğün oğlan evinde cuma sabahı dikilen bayrakla başlar. Bu yüzden düğün zamanı yaklaştıkça evlenecek delikanlıya veya babasına düğün tarihi değil, bayrağın ne zaman dikileceği sorulur. Bayrak damadının babasının veya gelin köye incekse gelinin ineceği evin önüne de dikilebilir. Dikilen bayrak, ince uzun genç bir çam ağacıdır. Halk arasında tam yetişmemiş bu tür ağaçlara *toru* denir.

Hem düğün töreninin hem de düğünün başladığının simgesi olan bayrak direği olacak ağacı, damat veya damadın babası, genellikle önceden belirler. Bayrak dikme töreni için damat veya damadın babası, bayrak olacak ağacı genellikle önceden belirler. Ağacın uzun, doğru, düzgün ve tepesindeki dalların toplu, güzel görümlü olmasına dikkat edilir. Bayrak kesmeye gidecek gençler önceden belirlenir. Damat, köyde bulunan gençlere bayrak kesmeye ve dikmeye gelip gelmeyeceklerini sorar. Bu sorma davet mahiyetindedir. Çok elzem bir işi olmadıkça köydeki bekâr gençler bu işe iştirak eder. Damadın yakınlarından evli gençler de bayrak kesmeye gelebilir.

Bayrak için kesilen çam, dalları ve gövdesi kırdırılmadan mümkün olduğunca yumuşak bir şekilde yere düşürülür; fazlalık ve kuru dallar kesilir. Gençler boy ölçüsüne ve götürülecek yerin durumuna göre görev dağılımı yaparlar. Eskiden bayraklar tamamen gençlerin omuzunda köye kadar getirilirdi. Günümüzde ormanlara yol yapıldığı ve köylerde traktör, kamyonet gibi araçlar çoğaldığı için bayrak direği olarak kesilen ağaçlar bu araçlarla daha kolay köye getirilmektedir.

Köye getirilen bayrak direğinin tepesine, dalların bittiği yere bayrak asılır; başta kırmızı ve yeşil olmak üzere, sarı, pembe, mavi vs. şifon bağlanır. Ağacın üzerinde bulunan budaklara/dallara elma, nar, soğan, portakal vs. takılır (budak yoksa iple asılır). En önemlisi ayna takılır. Bayrak dikilmeden önce bayrak kurbanı kesilir. Bu süreçte sabah ezanı okunur ve cemaat camide sabah namazını kılıp oğlan evine gelir. Süslenen bayrak oğlan evinin veya gelinin ineceği evin önüne dikilir. Sabah namazından çıkan cemaat imamla birlikte bayrak dikilen yere gelir ve dua eder. Bundan sonra gençler havaya ateş eder ve bayrağın dikildiğini köylüye ilan eder. Başta ciğeri olmak üzere kesilen kurbandan pişirilen kavurma, bayrak dikenlere ve camiden gelenlere ikram edilir. Dikilen bayrak direği gerdek gecesi sabahı yıkılır. Bayrak direği yıkılmadan önce damat veya bir yakını silahla ateş ederek ağaçta asılı aynayı kırar.

Bayrak direği dikilmesinde yeni bir hayatın başlangıcını dünyaya ilan etme, hayat ağacı, dünyanın direği olma, iyilikleri/güzellikleri Tanrı'ya sunma, dünyada dikili bir ağacı olma; bayrak direğine yapılan süslemelerde ise çoğalma, evliliğin bereketli olması, kötülüklerin def olması gibi birçok mitik inanç bulunmaktadır.

HALK TABABETİNDE ÇAM

Halk kültüründe çam ağacından en çok istifade edilen alanların başında halk tababeti gelir. Bunlar içinde ise çam sakızının ayrı bir yeri vardır. "Çam sakızı çoban armağanı" diye bir atasözümüz vardır. Bu atasözünde her ne kadar çam sakızı biraz hafife alınmış gibi görünse ve mütevazı bir anlam ihtiva etse de çobanın ve köylünün hayatında çam sakızı birçok derdin ilacıdır. Kanaatimizce, zaman içinde, bu söz biraz da anlam kaymasına uğramıştır.

Çam sakızı iki türlüdür. Bunlardan biri bal renginde olan, yaralanan veya kesilen çamın gövdesinden gözyaşı gibi damla damla akan, diğeri ise yaralanan çamın gövdesinden akan, kar gibi bembeyaz olan ve kelbet sakızı denen sakızdır. Bu ikinci sakız yumşak olarak kullanılmaz. Onun aktığı veya alındığı yerde kuruyup akide şekeri gibi sertleşmesi gerekir. Bugün yaylı çalgıların yaylarına, patoz gibi kayış ve kasnakla çalışan makinaların kayışlarına sürülen sakız bundan elde edilir.

Çocukken en sık karşılaştığımız rahatsızlıklardan biri vücudumuzun çeşitli yerlerinde çıkan çıbanlardı. Bu çıbanları tedavi etmek için bir çamdan akan sakızdan az miktarda alıp yaranın üstüne sarmanız yeterliydi. Akşam sardığınız sakız sabaha çıbanı olgunlaştırır, sargıyı sökerken yaranın özündeki iltihabı da temizlerdi. Bu tür sakız iltihaplanan yaraları temizlemek için de ideal bir merhemdi.

Sakızın tedavi amaçlı kullanıldığı bir diğer uygulama, ellerimizin üzerinde ve ayaklarımızın ökçelerinde oluşan yarıklardı. Köylünün geçmişteki günlük hayatı, sabahtan akşama kadar hayvan peşinde veya çift çubuk işlerinde sağa sola koşturmakla geçirdi. Özellikle kış aylarında soğuktan ellerimizin üstü ve ayaklarımızın ökçeleri yarıldı. Bu yarıklar soğuk havalarda dayanılmaz bir acı verir, ayağınızın ökçesine basmadığınız gibi, ellerinizin acısından ve acı acı kaşınmasından duramazsınız. Bu yaraların tedavisi akşam ocağın başına topladığımızda maşayı ocağa sürmekle başlardı. Eldeki veya ayaktaki yarığın büyüklüğüne göre, bir miktar çam sakızı yarığın içine konulur, sonra da ocakta kızmış, narı beyzaya dönmüş maşanın uç kısmı, bu sakıza hafif hafif dokundurularak yara tedavi edilmeye çalışılırdı.

Oğlak veya davar güderken sağa sola koşmamız sırasında düştüğümüzde veya ufak tefek kavgalarda başımızın yarılmalarındaki ilk ilacımız da ya bir miktar çam sakızını ya da bir temiz taş dövüp un halinde yarıya ekmek olurdu.

Sakızın tedavi amaçlı kullanıldığı yerlerden biri de yakılardır. Sırt ve özellikle bel ağrılarında tedavi amaçlı yapılan ilk uygulamalardan biri çam sakızı ile yakı yapmaktır. Bu amaçla genellikle evlerde bir miktar sakız bulundurulur. Yıldırım atması, yalamak soyulması veya başka sebeplerle gövdesinin herhangi bir yerinden yaralanan çamlardan yukarıda belirttiğimiz üzere bembeyaz bir sakız akar. Bu sakızlar başlarda yumuşak olsa da bir süre sonra sertleşir.

Ormanda gezerken bol akmış bir sakıza rastlanıldığında, bu sakız azık çaputuna veya bir kaba alınır ve evde bulundurulur. Yakı yapılacak sakız mutlaka kuru olmalıdır. Aksi takdirde dövüldüğünde un gibi olmaz. Yakıda kullanılacak sakız iyice dövülerek un an haline getirilir. Bele sarılmak için bohça, sofraya veya çarşaf gibi eski büyükçe bir bez yere serilir. Onun üzerine de 30x40 cm büyüklüğünde temiz bir bez serilir. Dövülen sakız un eleğiyle küçük bezin üzerine kaplayacak şekilde elenir. Elenen sakızın üzerine el yordamıyla, daha çok parmaklar kullanılarak, bir miktar rakı yoksa ispirto ve inek sütü serpilir. Sonra hasta kişi bu karışımın üzerine yatırılarak büyük bezle sıkıca sarılır. Bu yakı en az bir gün kalmalıdır (KK 1, KK 2). Bu uygulama bilfiil şahsımızca tecrübe edilmiş ve faydası görülmüştür.

Bu tedavi mutlaka ehil bir kişi tarafından yapılmalıdır. Aksi takdirde vücutta derin yaraların oluşmasına sebep olabilir. Çünkü yakı vücutla temas ettikten sonra ciddi bir ısı meydana gelmekte, vücutta yanık oluşabilmektedir. Usulünce yapılan yakı ağrılı bölgenin ağrısını sızısını almaktadır.

Çam sakızının tedavi amaçlı kullanıldığı yerlerden biri de mide rahatsızlıklarıdır. Mide ağrısı çeken kişiler ladin/mezdağ, çam sakızı veya çıtlık/melengiç sakızı çiğnerler. Tarsus'un Sandal Köyünde davarcılık yapan kız kardeşim midesinden rahatsız olur. Davar güderken gezdiği yerlerde rastladığı temiz duru çam sakızlarının çiğ tanesi büyüklüğünde olanlarından günde birkaç tane çiğneyerek yutar. İki üç hafta sonra mide rahatsızlığı geçer. Şimdi gayet sağlıklı (KK 3).

Tadı acı olmakla beraber çam sakızı çiğnenebilir. Çamların gövdesinden akan sakızlardan bir miktar ağıza alınarak yavaş yavaş çiğnenir. Takma dişi olanlar bu sakızı çiğneyemez. Sert ve yapışkan olan sakız dişe yapışır. Bunu önlemek için birkaç çiğneme arasında dişlerinizin arasından hafif bir nefes almanız gerekir. Akide şekeri gibi sert olan beyaz sakız böyle çiğnenmez. Onu çiğnemeye kalkarsanız ağzınızda dağılır. Ancak bu sakızı bir kapta eritir, sonra tülbenkten soğuk su içine süzerek çiğnenir hale getirmek mümkündür. Çocukluğumuzda bizim sakızlarımızı annem böyle yapardı.

Çıra, yeşil çam kozalağı ve yeşil çam dallarının/pürlerinin ıslanıp bir süre bekletildiği su içildiğinde mide rahatsızlığına ve nefes darlığına iyi geldiği, nefesi açtığı, boğaz enfeksiyonlarını giderdiği söylenmektedir (KK 4). Ayrıca, gül gibi, çıranın kokusunun da Hz. Peygamber'in terinden kaynaklandığına inanılır. Bu yüzden çıra koklandığı zaman da salavat getirilir.

Çam kozalağının kullanıldığı yerlerden biri de yoğurt mayalanması, yöresel ifade ile yoğurt çalınmasıdır. Dünyaya Türklerin hediyesi olan yoğurdu çalma yöntemlerinden biri de çam kozalağıyla yapılır. Aroması normal yoğurttan farklı olsa da yeşil çam kozalağıyla çalınan yoğurt da evde yapılan yoğurtlar gibi çalınır. Kısacası, kaynamış süt parmağı yakmaz olana kadar soğuyunca, yıkanmış yeşil çam kozalağı süte katılır. Diğer kısımlar normal yoğurtla aynıdır.

Halk tababetinde çamla ilgili bir başka uygulama yalamak, diğer adıyla kamalak yemektir. Kamalak aynı zamanda ladin ağacının diğer adıdır ve ladin ağacının yalamağı çam ağacından daha tatlıdır (KK 5). Yalamak, çam ağacının kabuğunun altında bulunan beyaz, sütlü ve tatlı kısmın bıçakla sıyrılarak yenilmesidir. Bunun yenme zamanı ağaçlara suyun yürüdüğü mart,

nisan, mayıs aylarıdır. Bu aylarda ağaçların kabuğu nacak veya keserin arka kısmıyla/düğüyle vurularak soyulur. Kabuğu kalın ve karıncalı çamların yalamağı daha tatlı olur. Yanınızda keser veya nacak yoksa iki yandan inceltilen iki-üç cm genişliğinde 50-100 cm uzunluğunda bir ağaç çiviyle ince kabuklu çamların gövdesi soyulmak suretiyle de yalamak yenilebilir. Yalamağın faydası bağırsaklardaki kıl kurdunu temizlemesidir. Eskiden küçük çocuklara bahar aylarında özellikle yedilirdi. Bunun yanında ishali kestiği, fakat fazla yendiğinde kabızlık yaptığı da bilinir (KK 4).

Yalamağın insana doğrudan faydası yanında, dolaylı olarak sağladığı katkılar da vardır. Örneğin yalamak soyulan çamlar zamanla çıralanır. Bu çamlardan köylüler çıra ihtiyacını karşılar. Ayrıca yalamak soyulan kısımlardan sakız akar. Sakızlar toplanarak hem günlük ihtiyaçlarda hem de sanayide kullanılır. Bunların yanında bir diğer katkı ise yalamak soyulmuş ağaçlar çıralandığı için kerestesi sağlam olur. Tahta yapmaya uygun olmasa da doğrama da tercih edilir.

Halk tababetine ait uygulamalar uzun tecrübelerin, zor şartların ürünüdür. Böyle bir uygulamayı çam kabuğuyla ilgili çok yakın zamanda gerçekleştirilen bir uygulamada görürüz. Adana Başkent Hastanesinde kendisine bağırsak kanseri teşhisi konulan Fikriye Hala doktorun ilaçlarını alır ve kullanır. Ancak bir şey daha yapar. Anasının geçmişte keçi derisinden nasıl yayık yaptığını ve yayığın nasıl korunduğunu hatırlar. Yayık yapmak için kılları yolunan deri, çam kabuğu ununa yatırılır. Yayık her kullanımdan sonra yine çam kabuğuna yatırılır. Fikriye Hala bir miktar taze çam kabuğunu el dibesinde çam sakızıyla güzelce döverek un haline getirir. Bunun içine biraz bal katarak her sabah aç karnına bir çay kaşığı yer. Dört beş ay sonra tekrar doktora gider ve yaptığını anlatır. Doktor gerekli tetkikleri yaptırır ve hastalığın gerilediğini görür. Tedaviye devam etmesini söyler. Çam sakızı, çam kabuğu unu ve bal karışımından fayda bulduğuna inanan Fikriye Hala yaptığı macunu sürekli kullandığını ve bir rahatsızlığının olmadığını söyledi (KK 6).

Çam ağacının tedavide faydalandığı yerlerden biri de püsedir. Püse, çam ağaçlarının öz/gövdelelerinden elde edilen çıralardan veya ballı budak denilen çıralı budaklarından elde edilir. Bu konu hakkında Mehmet Alptekin'in "Mersin Folklorunda Püse (Kara Hekim) İle İlgili Tespitler" (2019) adlı makalesinde genişçe bilgi verilmiştir. Alptekin, kara hekim denilen püsenin halk hekimliği, halk baytarlığı ve geçiş dönemlerindeki birçok rahatsızlıkta kullanıldığını tespit etmiştir. Çamdan üretilen bir maddenin "hekim"likle tavsif edilmesi çamın tababette ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Atlay da püsenin Mut yöresinde halk tababetinde kullanımıyla ilgili bilgiler vermiştir (1990: 23-24). Öger, Tarsus çevresinde mayasıl, çıban, nefes darlığı, organlardaki şişkinlikler ve hayvanlardaki tırnak yaralarının tedavisi için püsedan faydalandığını belirtmiştir (2003: 343-346).

Çam ağacının tedavi amaçlı bir başka kullanımı çoban kavurgası yemektir. Çoban kavurgası, baharda çam dallarının taze pürçeklerinin ucunda olan yeşil tomurcukların yenmesidir. Küçük yeşil kozalağa benzeyen bu tomurcuklar yeşilken yendiğinde ağız içindeki bir kısım yaraların iyileşmesini sağlamakta, mide hazımsızlıklarını ve nefes darlığını gidermektedir (KK 4). Yeşil, tomurcuk biçiminde olan çoban kavurgası çamın iki meyvesinden biridir. Bu meyve sararıp tozmaya başladıktan sonra yenirse ağzı, vücuda değerse vücuda kabartır. Bahar alerjisi olanları çok etkileyen bu polenler/tozlar yalnız insanları değil küçükbaş hayvanları da etkiler. Küçükbaş hayvanlar, bu sarı tozların biriktiği durgun/akmayan suları içtiğinde hastalanırlar.

Çamdan tedavi için faydalanılan uygulamalardan biri de ellerde çıkan siğillerin giderilmesidir. Ortaokula gittiğim yıllarda iki elimin üzerinde en son saydığım 134 adet siğil vardı. Bunlardan kurtulmak için çevreden yapılan telkinlere göre, çakır dikenini ve arpa batırmak, siğili kanatıp taşlarda yapışık olan bir böceği öldürüp onu yapıştırmak, ateşle yakmak, iple boğmak, yılan kabuğu yemek gibi birçok şey denedim. Ancak bir faydası olmadı. Bir gün merhum Hanife halam, "Yeğenim bugün ay yeniye geçti. Akşam köye varınca güneş aştıktan sonra ananı al, Mezgergediği'ne çıkın. Oradaki torulardan birinin dalının ucunu düğümler. Anan da bir dal kırsın,

sen ayı gördüm aşadım, ben bu siğili boşadım de. Üç defa tekrar et, anan da elinin üzerine tükürerek, siğilleri elinin üstünden süpürsün. Bunu üç gün üst üste yapın, arkanıza bakmadan eve gelin. Üç gün sonra geçer, bir şeycik kalmaz” dedi. Biz bu uygulamayı yaptık. Üçüncü gün sabah kalktığımda ellerimin üzeri tertemizdi. Aynı uygulamayı birkaç sene önce ellerinde siğil çıkan kız kardeşim de yaptı, yine geçti.

Çam ağacından sağaltım amaçlı faydalanılan yerlerden biri de sünnet edilen çocukların yaralarıydı. Geçmişte, sünnet çocuklarının yaralarına pudra yerine çürüyen çam kütüklerinden ve kerestelerinden dökülen tozlar atılırdı.

Çamla ilgili unutamadığım şeylerden biri annemin kardeşlerimi çama yükletmesidir. Annem zaman zaman bizim eğlenmemiz için çadırımızın yanındaki çamların dallarına hüllüngeç/salınca kurar, bizim eğlenmemizi sağlardı. Bunun yanında davar sağacağı zaman, yorgana, yünlüye veya başka bir beze belediği çocuğu/bebeği bakacak kimse olmadığı için çama yükletirdi. Bebek olan kardeşimi, çocuk/belek kolanı ile çam ağacının 1 metre kadar yükseğine sarardı. Annem çocuğun sırtını çama, yüzünü ise dışa getirirdi. Oysa normalde kendisi yüklenirken veya bize yükletirken bunun tersini yapardı; yani çocuğun yüzü sırtımıza dönük olurdu. İlkokula bile gitmediğim bu yaşlarda annemin kardeşimin yüzünü niçin dışa gelecek şekilde yüklediğini anlayamazdım. İlkokul, ortaokul yıllarımda yurt yerlerimizden geçerken, annemin kardeşlerimi yüklettiği çamları gördükçe bu yükleme şeklinin sebebinin anladım. Annem çocuğun yüzünü ağaca doğru döndürse, çocuk yüzünü ağaca vurup, yüzü, gözü, kaşı, burnu, ağzı yaralanabilirdi. Bugün dahi düşündüğümde, annemin çözümü çok akıllıca gelmektedir. Böylece çocuk hem gözünün önünde bulunuyor hem diğer çocukların ve börtü böceğin zararından korumuş oluyordu.

Çam ağacı, halk hekimliğinde Osmaniye’de de yaygın biçimde kullanılmaktadır. Ağrıyı kesmek için çam pürü kaynatılıp ağrıyan yere sürülürken, karın ağrısı veya sancıyı kesmek için çam pürü ısıtılıp ağrıyan yere konmaktadır. Göz ağrıdığına ise çam isinden yapılan sürme kullanılmaktadır (Doğaner, 2013: 386-388).

Karakaş’ın verdiği bilgilere göre, haşlanmış çam kozalağının ve çamlarda türeyen göveleğin haşlanarak suyunun içilmesi şeker hastalığına (2016: 100); kaynatılmış çam kozalağının suyu, çam pekmezi veya kaynatılmış çam kozalağı çekirdeğinin suyu astım ve bronşite (2016: 191); çam sakızı ve zeytin yağı karışımı mide ağrısına (2016: 211); çam sakızı ve bal karışımı ülsere (2016: 209); çam sakızı çiğnemek ve göveleği kaynatıp suyunu içmek ishale (2016: 220); çam ağacının köküne yakın kabuklarının kaynatılıp içilmesi ise kalp rahatsızlığına (2016: 236); kamalak yemek baş ağrısına (2016: 32); çam çırasının tozuyla sirkeyi kaynatıp gargara yapmak diş ağrısına (2016: 44); çam sakızı ile kuyruk yağını karıştırıp sürmek çıbana (2016: 66-67) iyi gelmektedir. Ayrıca mumla eritilen çam sakızının ciltte oluşan yarıklara yapıştırıldığı (2016: 108); kas ve eklem ağrıları içinse çam sakızından yakı yapıldığı görülmektedir (2016: 43).

Doğaner, Osmaniye’de çam kozalağından yapılan pekmezin bronşite iyi geldiğinin söylenildiğini, aktarlarda satılan pekmezden kendisinin kullandığını ve zehirlendiğini belirtti (KK 7).

ÇAMDAN YAPILAN OYUNCAKLAR

Çamdan istifade edilen bir başka alan ise çocuk oyunları ve oyuncaklarıdır. Bizim çocukluğumuzda yaptığımız tahta arabaların en temel malzemesi olan tekerlekler çam ağacındandı. Yaş çam kütüklerinden elde ettiğimiz tekerleklerin ortasını, burgu, çivi veya kömürle yakarak delerdik. Bu tekerlekleri, ardıç, meşe veya piynar (pırnal) ağacından yaptığımız dingillere takar, üstüne de ön tarafı biraz sivriltilmiş 1.5 m kadar uzunlukta tahta çakar, ön dingillerin kenarlarına değnekten yaptığımız dümenlerle arabalarımızı tamamlardık. Şimdilerde Rize’nin Çamlıhemşin ilçesinin Dikkaya köyünde Lazralli veya Formulaz adı verilen bu tür arabaların yarışları düzenlenmektedir.

Çamdan yaptığımız bir başka oyuncak çam kabuklarından arabalardı. Bu arabalar içinde en kolayı Hacı Murat tipli taksi ve Ford tipli tanker kamyonu. Bunun yanında traktör, damperli veya kasalı kamyon ve tır da yaptığımız oyuncak arabalardandı. Bu arabaların genel gövdesi kalın çam kabuğundan elde edilirdi.

Çocukken her mevsimin kendine has oyunları vardı. İlkbaharda oynanan oyun son baharda oynanmazdı. Çünkü bizim oyunlarımız büyük ölçüde zamana ve mekâna bağlı olarak teşekkül eden oyunlardı. İlkbahar oynadığımız oyunların ve günlük eğlencelerimizin önemli bir kısmı ağaçlara su yürümesiyle elde edilirdi. Bunların başında çamdan yaptığımız düdüklü gelirdi. Bu düdüklülerin birkaç türü vardı. Bunlardan biri dilli düdüklüydü. Bunun için yaklaşık serçe parmağı kalınlığında bir çam dalının deri kısmını ağaç kısmından yarmadan çıkarırdık. Deri kısmın tam ortasına küçük çentik açar, içinden çıkan ağaçtan kestiğimiz tıpayla düdüğün bir yanını tıkardık. Yine çıkardığımız ağacı üstünden biraz inceltip yaptığımız yarım tıpayı dil olarak kestiğimiz çentiğin olduğu yere takardık. Böylece dilli düdüklü yapılmış olurdu. Daha sonraki zamanlarda bunun plastiği çıktı. Bu düdüklü ağızdan üflenerek çalınırdı. Diğer çam düdüğü, çamdan çıkarılan deri kısmın ucunun dişlerle ezilmesiyle yapılırdı. Bu dilsiz düdüktür. Bir de merhum Hayri Dev'in çaldığı çam düdüğü vardı. Bu düdüklü çam yanında, sumak, söğüt ve incir ağacından da yapılırdı.

Çamdan yapılan bir başka oyuncak patlangıçtır. Çam ağacının taze, su yürümüş dallarının dalsız, budaksız, pürsüz kısmı kesilir, belli bir yerinden bıçakla boğumlanır. Kesilen ağaç yumuşak bir zemin üzerine konur, bıçağın sapıyla "hütdüdü hüllü kebeci kıllı, anan çıktı, baban çıktı, sen diye çıkmıyon" diyerek hafifçe dövülür. Sonra avuç içine alınarak hafif hafif kıvratılarak odun kısmın deri kısmın içinden çıkarılır. Çıkan ağacın uç kısmından kesilen tıpa elimizde kalan borunun kalın tarafına konularak üfürülür. Tıpa borunun uç kısmına doğru gider. Borunun içinden çıkan ve ucundan tıpa kestiğimiz parçayı kalın tarafından soyduğumuz derinin içine sokarız; borunun içinde kalan havayla sıkışan tıpa, mantar tabancası gibi patlayarak çıkar, gider. Bunun adı patlangıçtır.

Patlangıcın içinde konulan dilin ortası delinerek su tabancası elde edilir. Patlangıç kalın daldan yapılırsa içine yoğurt doldurularak oyuncak yayık yapılırdı.

Çamdan yapılan bir diğer oyuncak ise daha sonra rüzgâr güllerine evrilen pervanelerdi. Genellikle çıradan yapılan pervaneler tek veya çift kanatlı olabilirdi. Bunun yanında bulabilirsek katrandan da pervane yapılırdı. Pervane için en ideal malzeme eski evlerin mertekleriydi. Çünkü bunlar yıllar içinde kupkuru kurumuş hafif malzemelerdi.

Çam dallarına kendirlerle, sicimlerle kurduğumuz hüllüğeçler de önemli oyunlarımızdandı. Hüllüğeçlere tekli binsek de salınırken ikili, üçlü, dördütlü asılmak heyecan verici eğlencelerimizdendi. Hele salınırken yere düşmek gülme ve yaralanma sebebiydi. Bunun yanında, tek başına binerken yüksek dallara kadar ulaşmış o dallardan yaprak, dal koparıp isteyene mektup getirmek de âdettendi.

Çam ağacının kaynaklık ettiği bir diğer oyun ise cızzakdı. Harman yerine veya düz bir yere ucu sivri 8-10 cm kutrunda bir kazık dikilirdi. Bu kazık genellikle ardıc olurdu. Uzunluğu 7-10 metre arasında değişen, kalın kısmı 18-20 cm olan uzun bir çam torusu bulunurdu. Bu ağacın kalın tarafının 1.5-2 metre ilerisi kuş yuvası gibi oyulur, bu oyuk dikilen kazığın başına geçirilirdi. Sonra birkaç kişi kalın tarafa, bir veya iki kişi de ince tarafa geçer, göğsünü ağaca yaslayarak yüz üstü binerdi. Kalın tarafta olanlar ince tarafta olanları havaya kaldırarak döndürür, indirmek için çeşitli sorular sorar, onu kimin üzerine atmalarını sorarlardı. Havadaki kişi sevdiğinin adını söyler böylece indirirlerdi. Bu ağacın oyulan kısmına tereyağ ve kömür konurdu. Kömür dönerken sürtünmeyle daha çok ses çıkmasını, yağ ise daha kolay dönmesini sağlardı. Bu oyun tahterevallinin bir değişik, belki de gençler tarafından oynanan şekliydi.

Ormanın içinde davar/oğlak güderken veya çadırlarımızın yakınında bulunan çamların içindeki eğlenme biçimlerinden biri de kozalak giliği/çekirdeği uçurmaktır. Açılan kozalakların içinde çekirdekler olur. Bu çekirdekler, âdeta zar gibi bir kanadın ucuna raptedilmişlerdir. Bu kanatlar vasıtasıyla çamların başında açılan kozalakların çekirdekleri rüzgârda yüzlerce metre uzağa gidebilir. Bizim eğlencemiz çekirdekleri uçurarak olurdu. Bir şekilde kesilmiş veya yere düşmüş çam dalları üzerinde bulunan kozalaklar yaz gelince açılır. Bu kozalakları usulca koparır havaya fırlatırdık. Kozalaklardaki çekirdekler, kar taneleri gibi veya havada vurulan kuşun döne döne yere düşmesi gibi yere inerdi. Onlarca çekirdeğin havada döne döne inmesi çok hoşumuza giderdi. Kimin attığı kozalakta daha fazla çekirdek uçaacağı ve kimin attığı kozalığın çekirdeğinin daha uzağa uçaacağı konusunda yarıştırdık.

Kozalakların içindeki çekirdekleri uçurduğumuz gibi, bazen de özellikle taze açılmış olanları yerdik. Kozalak giliği yemek istersek önce yeni açılmış birkaç tane kozalağı toplar, bir yere oturur, kucağımıza koyduğumuz bir taşa vurarak kozalakların içindeki çekirdekleri çıkarırdık. Kucağımıza dökülen çekirdekleri iki avucumuzun içinde öğütür, rüzgârda savurarak veya üfürerek tanelerin zar gibi kanatlarından ayrılmasını sağlardık. Bundan sonra kavurğa yer gibi çıtır çıtır yerdik. Bu tohumların içi fevkalade yağlıdır. Bu yüzden sincapların en temel yiyecekleri çam kozalaklarıdır. Çam kozalaklarının çekirdekleri, çam fıstığının küçültülmüşüdür. Kozalak giliği yemek çocukluğumuzda bizi hem eğlendiren hem de besleyen bir oyundu.

Kozalak giliğini yeşil yediğimiz de olurdu. Açılmamış ve kızarmamış yeşil kozalakları toplar, üzeri düzgün büyükçe bir taşın üstüne koyar, elimize aldığımız küçük bir taşla vurarak kozalağı ezer, parçalardık. Parçalanan kozalığın içinde beyaz çekirdekleri ayıklayarak yerdik. Bu çekirdekler diğerine göre daha yumuşak olsa da kozalakların içinden temizlenmesi ve ellerimizin, dudaklarımızın sakız olması sebebiyle daha zahmetliydi.

HALK MİMARİSİNDE ÇAM AĞACI

Halk mimarisinde özellikle kagir ve toprak harçla yapılan taş duvarlı evlerde hem duvarda hem tavanda çam kerestesi, çam pürü, pardı, yonga, çam merteği kullanılırdı.

Çamın en çok kullanım alanı hak verirsiniz ki bugün de keresteciliktir. Ancak halk mimarisinde kullanılan kereste tamamen geleneksel yollarla temin edilirdi. Bunun için önceden belirlenen ağaçlar ay eskideyken kesilir. Çünkü ay eskideyken kesilen ağaç suyunu çok geç çeker ve bu ağaca kolay kolay kurt atmaz. Ağaç ay yenideyken kesilirse bu ağaca hemen kurt atar, birkaç gün içinde kendiliğinden kabuğu soyulur ve çürümeye başlar. Bugün de Tarsus'un dağ köy-mahallelerinde ağaç kesiminde uyulan bir kuraldır (Gökşen, 2008: 41-47).

Direk veya dikeç olarak kullanılacak bir ağaç da ay eskideyken boğumlanarak² yavaş yavaş ayakta kuruması sağlanır. Bu tür ağaçlar suyunu yavaş yavaş kaybettiği için çok sertleşirler ve kolay kolay çürümezler. Bu tür kurumuş ağaçlara *göğlemez* denir.

Ağaçlar nacakla yontulurken çıkan yongalar atılmaz. Bunlar damların üstü örtülürken yan yana dizilen ağaçların üzerine dizilir. Bunların üzerine de çam pürü serilir. Serilen çam pürülerinin üzeri toprakla örtülür. Yonga yetmezse veya dama dizilen ağaçlar başkasından hazır olarak alınmışsa ağaçların üzerine dizmek için pardı veya mertek hazırlanırdı.

Pardı, köylerde evlerin bahçelerinin etrafını çevirmek için daha çok 1-1.5 metre uzunluğundaki çam ağaçlarının öz kısımlarının veya ardıç kütüklerinin balta/nacakla yarılmasıyla elde edilen çitlerdir. Bunlar gerektiğinde evlerin damlarını kapatmak için ağaçların üzerine de dizilirdi.

² Ağacın kök kısmının kabuğunun dört tarafının tamamen soyulmasına boğumlama denir. Tarla çıkarmak için boğumlanan ağaçlar ay yenideyken boğumlanır. Böylece ağaç çok kısa sürede kurur. İnşaatta veya bağ bahçe işlerinde kullanılmak için kurutulan ağaç ay eskideyken boğumlanır. Bu ağacın kuruması birkaç yılı alabilir ancak çok sağlam olur.

Mertek bir nevi pardının küçüğüdür. Çam özlerinin veya ardıç kütüklerinin 2-3 cm eninde 30-50 cm uzunluğunda olan ağaç parçalarına denir. Mertekler de pardılar gibi gerektiğinde damları örtmek için dizilen ağaçların üzerine dizilirdi.

Çam pürleri ise hem evlerde hem de hayvanların barınaklarında kullanılırdı. Evlerin veya ahırların damları üzerine dizilen pardıların/merteklerin üzeri pürle kaplanırdı. Böylece damların üzerine serilen toprağın aşağıya akması önlenirdi. Ayrıca kuzlukların altı ve üstünde de pür kullanılır. Kuzlukların altına döşenen taşların üzerine pür serilir. Böylece oğlaklar ve kuzular hem sidikleri sebebiyle ıslak yerde yatmaktan kurtulur hem de yumuşak yerde yatma imkânı bulur. Kuzlukların üzerine serilen sergilerin altına da pür konulur (Gökşen, 2007: 139). Bu oğlakların ve kuzuların nefeslerinin oluşturacağı rutubeti engeller.

ÇAMDAN YAPILAN EŞYALAR

Yakın zamanlara kadar günlük hayatta kullanılan birçok eşya da çamdan yapılırdı. Bunlar arasında çam bardak, yayık çatması, yoğurt çırpacağı, sapan çatalı, sigara ağızlığı, şiş/eğri ağaç en çok bilinenleridir. Bunların yanında keçi derisinden yapılan yayığın yapımı ve korunmasında dövülmüş kırmızı çam kabuğu kullanılan tek maddedir.

“Eski çamlar bardak oldu” diye meşhur bir deyim vardır. Şimdilerde eski/yaşlı çam kalmadığı gibi bardaklar da kalmadı. Bu bölgelerde su testileri/bardakları eskiden yaşlı/eski çam ağaçlarından yapılırdı. Bu testi/bardak topraktan yapılanaya göre hem daha kullanışlı hem de daha sağlamdır. Tek parça olarak yapılan bu su testilerinin şimdilerde tek ustası Kadırlı’de Kızıyusuflu köyünde kalmıştır.

Çam bardağı topraktan yapılan testinin ağaçtan yapılanıdır. Bu bardak, yaşlı çamların gövdelerinden tek parça olarak yapılır. İçi ağız kısmından oyulur. Çam bardağın özelliği suyu devamlı olarak soğuk tutmasıdır.

Yörüklerin en temel işlerinden biri yayık yaymaktır. Yayıkların bağlandığı üç ayaklı çatma ağaçları ise genellikle çam torularından yapılır. Bugün dahi halk yayık ayranını ve yayık yağını elektrikli yayığa tercih etmektedir. Yayık vasıtasıyla elde edilen yağın diğer adı bişek yağıdır. Bişek ise yayık yaymada kullanılan aracın adıdır.

Çamdan yapılıp günlük hayatta kullanılan bir diğer eşya yoğurt çırpacağıdır. Genç çamların/toruların dallarının uç kısımları genellikle simetrik olarak dört çatal olur. Parmak kalınlığında olan dallardan biri çatalların (ince dalların) başladığı yerden 30 cm kadar uzunluğunda kesilir. Kesilen dalın kök kısmında bulunan ince dallar da 3-4 cm uzunluğunda kesilir. Bu ağacın çatal, yani taban kısmı çırpılmak veya ayran yapılmak istenen yoğurdun içine batırılır. Yoğurdun dışında kalan kısım tepesinden aşağı doğru iki avucun içine alınarak sağa sola çevrilir. Böylece yoğurt kolayca çırpılır. İlkel bir karıştırıcı(mikser)dır.

Çamlar, çoğu zaman çocukların kuş sapanlarının da vaz geçilmez parçasıdır. Çocukların kuş sapanları için en kolay çatal çam ağacından yapılır. Yukarıda söylediğimiz gibi toruların dallarının ucunda çatal kısımlar çok olur. Bu çatal kısımlar kesilerek kolayca çatal yapılır.

Çamdan yapılan bir diğer eşya ise ekmek pişirmek için kullanılan şişlerdir. Bazı yerlerde bu şişlere eğri ağaç da denmektedir. Bunlar, yufka yapılan ve tüketilen yerlerde sacın üstünde pişen ekmeği çevirmeye yarayan araçlardır. Bu şişler, geleneksel usulde, ağaçlar yıkılırken gövdesinin belli bir yerinden ince uzun biçimde dilim gibi yarılan kısımlarından yapılır.

Bahar mevsimiyle birlikte orman köylerindeki tiryakilerin sigaralarının boyu uzar. Bunun sebebi ağaçlara su yürümesinden sonra toruların dallarından çıkarılan ağızlıklardır. Tabii bu ağızlıklar da toruların, sigaranın gireceği kalınlıktaki uç dallarından çıkarılmaktadır. Reklam gibi olmasın, bu ağızlıklarla içilen sigarının farklı bir aroması olmaktadır.

Keçi derisinden yapılan yayığın korunması için çam kabuğundan faydalandığı gibi, yufka pişirilen sacın korunması için de çam sakızı kullanılır. Yufka pişirildikten sonra sac indirilmeden bir avuç çam sakızı sacın üstüne atılır. Atılan sakız ya süpürgeyle ya da eski bezle tutularak sacın her tarafına dağıtılarak saç sakızla yağlanır. Kavut kavrulduğunda aynı işlem sacın iç kısmına da yapılır. Böylece sacın paslanması önlenmiş olur.

Bunların yanında, çiçekçilik ve seracılıkta fidelerin çabuk gelişmesi için çam ağaçlarının köklerinden elde edilen, çam kirci denilen humuslu toprak kullanılır. Bu toprak, Çukurova'da seracılık yapanların fidelerini çabuk yetiştirmelerini sağlarken yakın zamanlara kadar bölge köyleri için önemli bir geçim kaynağı olmuştur.

Yakın zamanlara kadar cenaze defnedildikten sonra mezarın üstü çam dallarıyla örtülürdü. Bunun sebebi, mezarın üstünde yeşillik olduğu müddetçe mevtaya kabir azabının olmayacağına dair inançtı. Ancak pratikteki sebep, cesedin kurt, çakal, sırtlan, tilki, porsuk, köpek gibi hayvanlar tarafından çıkarılmasını önlemektir. Bu konudaki ilginç geleneklerden birini Kars Akyaka'da gördüm. Burada ölen kişi, mümkünse yeşil çam dallarıyla birlikte gömülmektedir. Bunun sebebi ise yeşilin cennetin simgesi olması hasebiyle Sırat Köprüsü'nden geçişi kolaylaştıracağı inancıdır. Çam dalı bulunmazsa onun yerine kavak veya söğüt gibi bir başka ağacın yeşil dalı tercih edilmektedir.

Çam, sadece Tarsus çevresinde değil, ülkemizde yetiştiği her ortamda kültürel bir kaynak hüviyetindedir. Bu durumun en tipik yansıması, kültürel değerlerimizi en iyi yansıtan sözlü kültür ürünlerimizden türkülerde görülür. Şu Muğla'nın çamları, Goca çamın gürlmesi dal ilen, Bebeğimin beşiği çamdan, Çatal çamlar arası, Çam başına çıktım çıram yanmadı, Çamlar altına, Koşukavak çamları, Demirciler devir döver, Emine'min çam dibinde sesi var gibi, ülkemizin değişik yörelerine ait birçok türküde bir dekor olarak bile yer alması çamın bizim hayatımızdaki yerini göstermesi bakımından manidardır.

SONUÇ

Birçok sebebe bağlı olarak zaman içinde toplumlarda sosyal değişimler olması tabii bir durumdur. Ancak insanoğlunun doğal hayattan gittikçe çekilmesine/uzaklaşmasına rağmen tabiatın her gün bir önceki güne göre biraz daha fazla tahrip edilmesi yaşananlara tezat bir sonuçtur. Bu duruma bağlı olarak sadece hayat kaynaklarımız ve hayatımız değil, kültürel kaynaklarımız ve öz kültürümüz de yok olmaktadır.

İçinde yaşanan sosyal şartların insanın hayatını nasıl etkilediği, doğru biçimde kullanıldığında tabiatın hayatın her safhasında bize ne büyük ve güzel imkânlar sunduğu somut bir şekilde görülmektedir. Yörüklerin hayatında çam sadece ısısından ve kerestesinden faydalanılan sıradan bir bitki olmayıp, çocukluktan yetişkinliğe hayatın her safhasında ve sahnesinde yer alan ve istifade edilen bir kaynaktır. Çam, çocukların oyun ve oyuncak, hastalarınsa ise şifa kaynaklarındandır. Çamın kaynaklık ettiği oyun ve oyuncaklar, çocukların eğlenmesi yanında fiziksel, zihinsel, sosyal ve motor gelişimlerine katkı sağlayan etkinliklerdir. Ayrıca çamdan yapılan oyuncaklar çocukların sağlıkları ve sosyalleşmeleri açısından sakıncalı değildir. Bu tür oyuncakların üretilmesi ve tüketilmesi, gittikçe bozulan doğal dengenin ve çevrenin korunması açısından fevkalade önemlidir. İnsanımızın içinde bulunduğu şartlara göre daha önceki tecrübelerine dayalı olarak nasıl üretken olduğu görülmektedir. Bu vesile ile tabiata ait unsurların bizler için sadece hayat değil aynı zamanda kültürel kaynaklar olduğunu da müşahade etmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Alptekin, M. (2019). Mersin Folklorunda Püse (Kara Hekim) ile İlgili Tespitler. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (1), 323-336.
- Atlay, D. (1990). Mut Folklorundan Damlalar (Püse-Zift-Kül). *İçel Kültürü*, (11), Mayıs, 23-24.
- Bayat, F. (2010). *Mitolojiye Giriş*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Doğaner, A. (2013). *Çukurova Bölgesi Konargöçerlerinde Halk Kültürü ve Halk Edebiyatı* (Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana).
- Ergin, M. (2004). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergun, P. (2004). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Gökşen, C. (2007). Sandal köyü (Tarsus) ve Çevresinde Keçilere Verilen Adlar ve Davarcılıkla İlgili Bazı Uygulamalar. *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 19(76), 134-148.
- Gökşen, C. (2008). Geleneksel Yöntemlere Göre Ağaç Dikme, Kesme ve Ulama (Aşılama). *Erciyes*, 31(363), 41-47.
- Karakaş, A. (2016). *Değişim Sürecinde Osmaniye Halk Hekimliği*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Ögel, B. (1995). *Türk Mitolojisi II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Öger, A. (2003). *Tarsus Yöresi Dağ Köylerinde Geleneksel Halk Kültürü Üzerine Bir İnceleme* (Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli).
- Yalman (Yalkın), A. R. ve Emir, S. (Yay. haz.). (1977). *Cenupta Türkmen Oymakları II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KK 1: Fazilet Gökşen, 1948, Tarsus-Sandal, okuma yazması yok, ev hanımı.
- KK 2: Zübeyde Özer, 1965, Tarsus-Sandal, ilkokul, ev hanımı
- KK 3: Sibel Göküş, 1970, Tarsus-Sandal, ilkokul, ev hanımı
- KK 4: Selami Özer, 1962, Tarsus-Sandal, İlkokul, emekli
- KK 5: Nuri Yağız, 1940, Kadirli-Tahta, ilkokul, çiftçi
- KK 6: Fikriye Moğultay, 1942, Tarsus-Sandal, okuma yazma biliyor, ev hanımı.
- KK 7: Ali Doğaner, 1979, Osmaniye, yüksek öğrenim, öğretim üyesi.